

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2006:58

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING OCH SLUTUNDERSÖKNING

Södra Änggård

**Boplatslämningar från
romersk järnålder-folkvandringstid**

RAÄ 272

Södra Änggård, Lambohov 2:20

Slaka socken

Linköpings kommun

Östergötland

Dnr 422-2235-2002, 423-2929-2002

Anders Kraft

UV ÖST RAPPORT 2006:58

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING OCH SLUTUNDESRÖKNING

Södra Änggård

Boplatslämningar från romersk järnålder-folkvandringstid

RAÄ 272

Södra Änggård, Lambohov 2:20

Slaka socken

Linköpings kommun

Östergötland

Dnr 422-2235-2002, 423-2929-2002

Anders Kraft

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se/uv

Omslagsbild Slutundersökningsområdet vid Södra Änggård efter avbaningen.

I bakgrunden syns Anna Molin undersöka en grop. Foto från öst av Karin Sundberg.

Infälld bild: Keramikurnan (F9) som hittades i gropan (A751), kunde tillsammans med ¹⁴C-analysen dateras till tidig romersk järnålder. Foto Karin Sundberg.

Produktion/grafisk form Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Utskrift UV Öst, Linköping 2006

Kartor ur allmänt kartmaterial, ©Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2006 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2006:58

ISSN 1404-0875

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Syfte	5
Metod	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Resultat	6
Analyser av vedart- och ¹⁴C-prover	8
Sammanfattande tolkning	9
Referenser	10
Administrativa uppgifter	11
Bilaga 1. Vedartsanalys	12

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för slutundersökningen markerad.

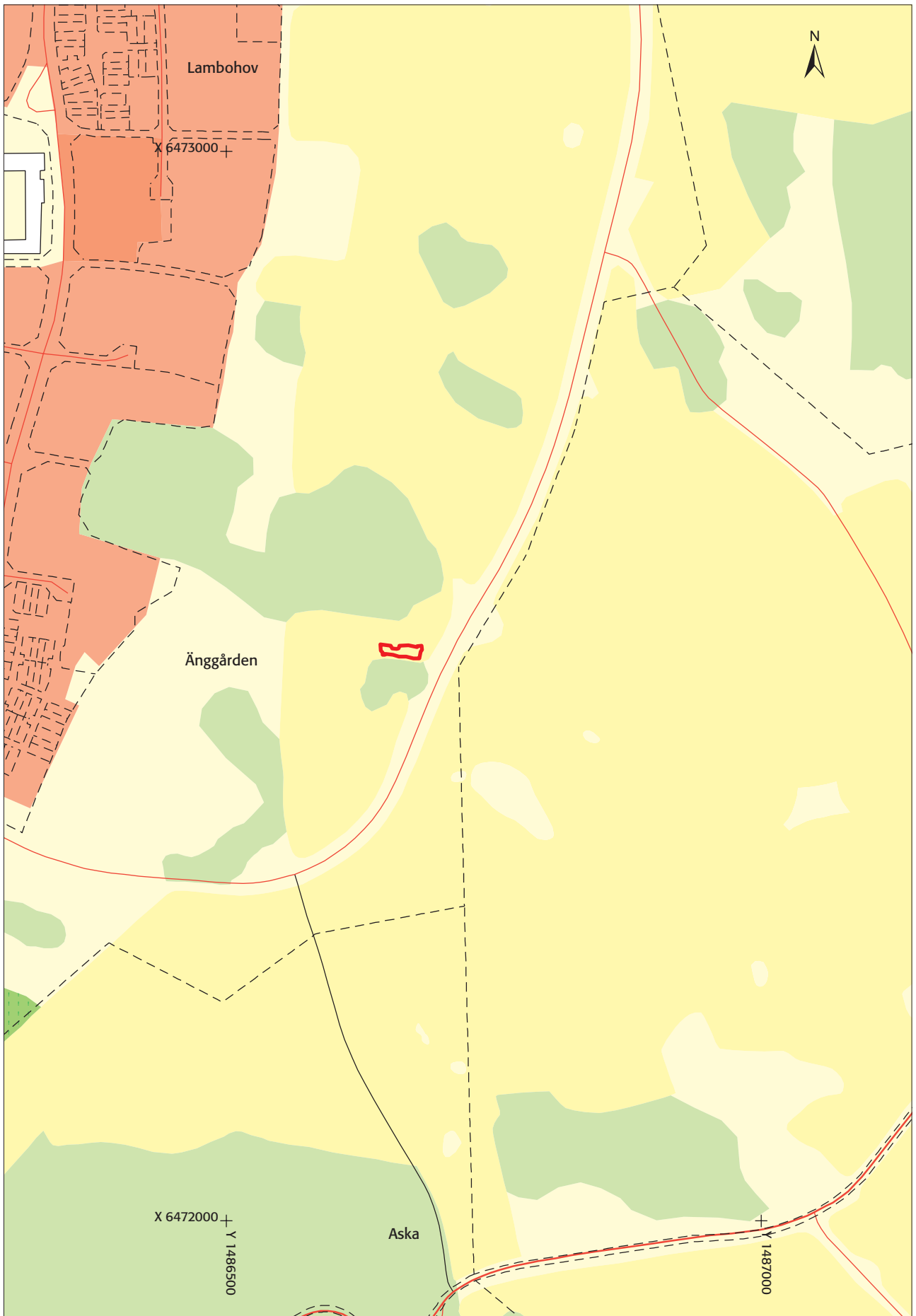

Fig 2. Fastighetskarta med det avbanade undersökningsområdet RAÄ 272 markerat med rött. Skala 1:5000.

Arkeologisk förundersökning och slutundersökning

Södra Änggård

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet, UV Öst, utförde under augusti 2002 en arkeologisk förundersökning, samt under november samma år en arkeologisk slutundersökning. Undersökningarna omfattade rester av en järnåldersboplats och ägde rum vid Södra Änggård, Lambohov, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötland. Undersökningarna föranleddes av planerad småhusbebyggelse av Linköpings kommun. Området är rikt på fornlämningar och undersökningarna utfördes i nära anslutning till lämningar som gravar, stensträngar och fossil åkermark. Undersökningarna utfördes med hjälp av grävmaskin genom att ytan avbanades ned till orörd marknivå. Påträffade anläggningar bestod av stolphål, härदार, gropar, gropsystem samt ett antal fynd i form av keramik, bränd lera, brända ben och kvarts. Resultatet av undersökningarna har visat på att boplatsen härrör i tidig romersk järnålder och övergången till folkvandringstid. Ansvarig för fältarbetet var Karin Sundberg som dessutom hade assistans av Anna Molin på slutundersökningen. Rapporten är sammanställd av Anders Kraft.

Bakgrund

Linköpings kommun, Kommunledningskontoret, har planerat för småhusbebyggelse vid Södra Änggård, Lambohov, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötland. Området har tidigare ingått i en arkeologisk utredning, etapp 1, där syftet var att få reda på de arkeologiska förutsättningarna (Nilsson 2002). Vid utredningen redovisades två områden med möjliga fornlämningar, Objekt I och II. Objekt I kom sedermera inte att beröras av den planerade exploateringen. Objekt II utgjorde ett topografiskt lämpligt boplatsläge nära flera registrerade fornlämningar (RAÄ 88, 157:1, 157:2, 203 och 226). Inom Objekt II utfördes under juni 2002 en arkeologisk utredning, etapp 2 (Gruber 2005). Vid utredningen påträffades boplatslämningar i form av kulturlager, gropar, stolphål och en härd.

Den arkeologiska förundersökningen utfördes i augusti 2002. Fornlämningen kunde vid förundersökningen begränsas till den norra och södra delen om ett mindre impediment. Impedimentet samt området strax söder därom kom inte att omfattas av exploateringen. Vid förundersökningen öppnades istället en yta med hjälp av grävmaskin i den norra delen av området och inom en cirka 500 m² stor yta, där det framkom anläggningar och fynd av järnålders-typ. Denna del av Objekt II, benämns vidare RAÄ 272.

RAÄ 272 slutundersöktes under november månad 2002 och då konstaterades att exploateringsområdet omfattade ytterkanten eller del av en boplats från romersk järnålder-folkvandringstid.

Syfte

Syftet med förundersökningen var att bedöma art, intensitet och utbredning av fornlämningarna i anslutning till de lämningar som upptäcktes vid utredning, etapp 2, samt att om möjligt datera dessa. Syftet med slutundersökningen vid Södra Änggård var att dokumentera, datera och tolka anläggningar och de olika strukturerna inom fornlämningen.

Resultaten av undersökningarna skall i första hand sättas in i ett äldre järnåldersperspektiv med utgångspunkt från den omgivande fornlämningsmiljön samt utifrån resultaten från tidigare utförda arkeologiska undersökningar i trakten.

Metod

Förundersökningen genomfördes genom att sökschakt grävdes med hjälp av grävmaskin. Vegetationsskiktet avlägsnades skiktvis ned till orörd mark eller lager/anläggningsnivå. Därefter användes handredskap för rensningsarbetet. Schakt och anläggningar mättes in med totalstation och registrerades i RAÄ/UV:s digitala informationssystem, Intrasis.

Vid slutundersökningen avbanades området skiktvis ned till en orörd nivå med hjälp av grävmaskin. Därefter användes handredskap för framrensning av anläggningarna. De övergripande strukturerna var prioriterade i frågeställningarna, därför banades hela undersökningsytan av för att få en bild av de olika anläggningarnas rumsliga förhållanden. Då ett tänkbart kulturlager från förundersökningen visade sig vara ett större gropsystem grävdes inga provrutor på området. Samtliga anläggningar undersöktes till hälften, med handredskap samt med maskin. Plandokumentationen utfördes med totalstation, medan sektioner ritades manuellt. Vid fotodokumentationen användes digitalkamera. All dokumentation har likt förundersökningen, lagrats och bearbetats i det digitala informationssystemet Intrasis. Även programmen Arcview, Intrasis Analysis och Arcmap har använts för framtagande av planöversikter samt för rumsliga tolkningar av anläggningarna.

Utgångspunkten var att datera lämningarna genom tidstypiska fynd samt med hjälp av ¹⁴C-analys från relevanta anläggningar som stolphål, härdar och gropar. Genom att ¹⁴C-datera de olika anläggningstyperna kan sannolikt kronologiska sekvenser på platsen fångas upp. Kunskapen om kronologisk samtidighet och variation är av yttersta vikt när olika rumsliga aktiviteter diskuteras.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet är beläget inom sydöstra delen av stadsdelen Lambohov, en plats med en rik fornlämningsmiljö. I närområdet finner man lämningar från många olika tidsperioder, alltifrån mesolitiska boplatslämningar (Appelgren 1995) till ekkistegraven från bronsåldern som påträffades vid Galbacken, RAÄ 197 (Nordenskjöld 1875). Fornlämningsbilden domineras av järnåldersgravfält, enstaka stensättningar, stensträngssystem samt boplatser från brons och järnåldern (Ekberg u å, Appelgren 1995).

Undersökningsytan ligger i åkermark där undergrunden mestadels består av lera men också lerig morän. Den boplatz som upptäcktes vid utredningen, etapp 2, har troligen sitt centrum i den svaga östslutningen i områdets östra del, men lämningar förekom även på en platå väster om en träddunge. Området karaktäriseras av ett öppet jordbrukslandskap med inslag av större och mindre impediment. Höjden över havet varierar mellan 75 och 85 meter. De lägre liggande partierna utgörs till största delen av varvig lera medan berg och morän dominerar höjderna.

De undersökta boplatslämningarna ligger ca 100 meter söder om ett större impediment med flera bevarade fornlämningar. Dessa utgörs av två gravar (RAÄ 88 och RAÄ 203), ett stensträngssystem (RAÄ 157) samt två nyupptäckta skålgropar. Fossil åkermark i form av ett röjningsröseområde (RAÄ 226) återfinns strax sydväst om boplatzen. Fornlämningsbilden och undersökningsresultatet pekar mot att det på platsen finns lämningar av en mindre boplatshet från äldre järnåldern, till vilka de nu funna anläggningarna hör. Bevaringsmöjligheterna har sannolikt varit bättre vid intilliggande impedimentet. Söder om det aktuella impedimentet påträffades ytterligare gropar och härdar vid förundersökningen. Området mellan impedimenten är starkt påverkat av modernt åkerbruk och eventuella anläggningar har odlats bort. Anläggningarna kunde utifrån undersökningsresultatet preliminärt dateras till äldre järnålder baserat på deras karaktär samt de omgivande fornlämningarna. Denna bild bestyrktes sedan av ¹⁴C-analysen. Det fanns även en möjlighet att enstaka anläggningar eventuellt kunde härröra från stenåldern.

Resultat

Fornlämningen kunde vid förundersökningen begränsas till den norra och södra delen om ett mindre impediment. Impedimentet samt området strax söder därom kom inte att omfattas av exploateringen. Under förundersökningen drogs sökschakt inom en cirka 500 m² stor yta. På den norra delen av området påträffades ett flertal stora gropar med keramik av järnålderskaraktär,

enstaka härdar, en stenpackning med brända ben och ett vad man på förundersökningen tolkade som kulturlager. Kulturlagret var troligtvis avsatt och kunde inte avgränsas under förundersökningen utan tycktes fortsätta mot impedimentet. Stenpackningen med brända ben tolkades som en möjlig grav. Totalt påträffades på förundersökningen åtta gropar, två härdar, ett käpphål, en nedgrävning, en stenpackning och tre kulturlager (se fig 3).

Slutundersökningsområdet schaktades i öst-västlig riktning. Undergrunden inom det avbanade området bestod till största delen av lera/mjåla med vissa inslag av sandstråk, främst i den västra delen.

Inom den avbanade ytan som var 500 m² stor, påträffades 22 stolphål, ett mindre käpphål, åtta härdar, sex mindre gropar, en avfallsgrop samt ett gropsystem. Avfallsgropen (A751) och gropsystemet (A1213) låg i utkanten av ett intilliggande boplatsoområde, vilket i sin tur troligen fortsätter in mot det södra impedimentet. Några stolphål hör sannolikt till ett par huslämningar. Till dem hör sex stenskodda stolphål med kvarvarande stolpfärgning, vilket innebär ett mörkare parti i fyllningen där stolpen en gång stått (A918, A885, A523, A500, A662 samt A676). Dessa borde rimligtvis utgöra stolphål som ingått i minst ett par olika husstrukturer i de tänkta husens norra del. Ett flertal av de övriga stolphålen samt ett käpphål saknar stenkonning och låg i huvudsak vid groparnas östra del, som eventuella delar av konstruktioner kring dessa. Härdarna låg främst intill groparna. Utifrån keramikmaterialet som mestadels påträffades i avfallsgropen A751 (F7 och F9) kan man datera anläggningen till äldre järnålder. ¹⁴C-analysen (Ua-26675) från anläggningen gav en datering till tidig romersk järnålder (se mer under Analyser av vedart och ¹⁴C-prover). I A751, vilken bestod av genomgrävda och påförda lager framkom även andra fynd, såsom hartstätning (F6), bränd lera (F8) och brända ben (F5). Övriga fynd bestod av ett kvartsavslag (F4), samt en keramikbit (F2). Båda påträffades i stolphål, A885 samt A918. Invid avfallsgropens östra del låg ett större stenblock, 1x0,6 m. Kol- och vedartsprover samlades även in från ett antal andra anläggningar på området, däribland från ett av stolphålen, A885, i en av de eventuella huskonstruktionerna. ¹⁴C-analysen

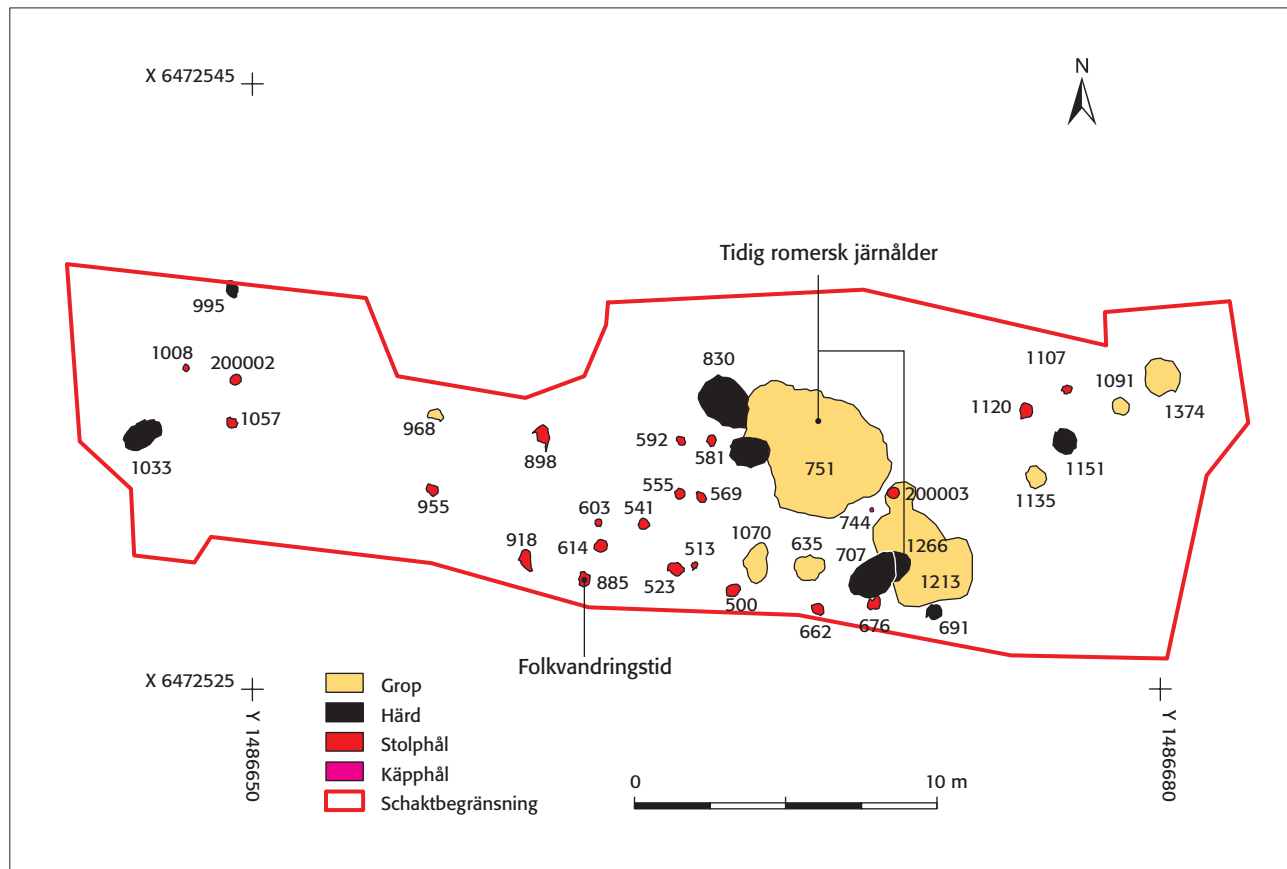

Fig 3. Översiktsplan på den undersökta ytans anläggningar. Daterade anläggningar är markerade. Skala 1:250.

Sammanfattande tolkning

Målsättningen med de arkeologiska undersökningarna var främst att dokumentera, datera och tolka de förekommande anläggningarna, samt påvisa strukturer inom dessa. För att möjliggöra detta banades det aktuella området av med hjälp av grävmaskin, varefter samtliga anläggningar undersöktes till hälften.

Resultatet av undersökningen tolkas som att den berört utkanten av ett boplatsoområde. ¹⁴C-analysen visar att platsen använts under en period på åtminstone 400 år under romersk järnålder-folkvandringstid. Det är dock svårt att säga om platsen varit bebodd kontinuerligt under denna period med hus som uppförts generationsvis. De stolphål som finns kvar skulle kunna tolkas som flera generationer hus vilka har "vandrat" inom samma yta, varav den något svårtolkade kontexten på en begränsad undersökningsyta. Platsen kan också ha brukats i återkommande intervaller (se Larsson 1993 för vidare diskussion). Stolphålen vid schaktets södra del är sannolikt från en eller flera byggnader vars resterande delar fortsätter utanför undersökningsområdet. Vi vet att dateringen från ett av stolphålen markerar en närvaro av en byggnad från folkvandringstid. Öster om stolphålen och de tänkbara strukturerna vidtar en yta med ett gropsystem, en avfallsgrop, härdar och ett antal ensamliggande stolphål. Detta indikerar att någon form av aktivitet pågått här under en tidigare fas; tidig romersk järnålder då dateringarna från en grop och härd visar på detta. Huruvida det finns husstrukturer från samma period förblir osäkert men troligt. Rent stratigrafiskt skär några anläggningar ner genom andra vilket ger ett relativt händelseförlopp. Till exempel ligger den daterade härden (A1266) över en grop (A1213) som relativt dateras till samma tidsperiod eller rentav något tidigare. Vi vet också att gropen eller gropsystemet A751 ligger i direkt anslutning norr om nämnda anläggningar och den anläggningen daterades också till tidig romersk järnålder.

RAÄ 272 utgör en del av en boplatz från romersk järnålder-folkvandringstid vilket stämmer väl överens med andra lämningar i den omgivande fornlämningsrika Slaktrakten. Boplatser som RAÄ 73, 224, 251, 252, 254 utgör hittills upptäckta och undersökta bebyggelseenheter av liknande art och ålder, vilka markerar bygden under förromersk järnålder-folkvandringstid. I detta "nätverk" framgår också att markutnyttjandet i form av fossila åkermarker och stensträngssystem samt tätheten av gravfält och mer enskilda gravar, ringar in eller markerar det nära förhållandet med boplatzlägena. RAÄ 224, en boplatz i Mjärdevi ett par kilometer nordväst om RAÄ 272, utgör ett exempel som slutundersöktes 2001. Där fanns liknande omständigheter som på RAÄ 272, med svårtolkade huslämningar som störts av äldre odlingsverksamhet. Denna plats tolkades som en återkommande bosättning under olika tidsperioder (Elfstrand & Hennius 2005; Elfstrand 2005). Det är kanske även i denna kontext vi skall tolka RAÄ 272, en del av en bygd där gårdarna flyttar runt och tenderar att lokaliseras till redan använda gårdslägen. Dessa lägen har då haft ett nära förhållande till hur åker- och betesmark utnyttjats.

Linköping i november 2006

Anders Kraft

Referenser

- Appelgren, K. 1995. *Lilla Åby 3:2 m fl, RAÄ 49 och del av RAÄ 50, Slaka socken, Östergötland*. Rapport UV Linköping 1995:19. Linköping. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Ekberg, A. u å. *Boplatsen i Mjärdevi, Slaka sn. En specialrapport över boplatsdelen på forn-lämning 73, 74 Mjärdevi 12:1, Slaka sn, Diarie nr 2647-78*. Opublicerad rapport, Riksantikvarieämbetet.
- Elfstrand, B. 2005. *Bondeliv före Linköping*. Liunga Kaupinga. Kulturhistoria och arkeologi i Linköpingsbygden. Red Anders Kaliff & Göran Tagesson. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter 60. Linköping.
- Elfstrand, B., Hennius, A. 2005. *Mjärdevi – järnålder i högteknologiskt centrum. RAÄ 224, Lambohov 2:20, Mjärdevi 14:2, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötland*. Arkeologisk slutundersökning. Rapport UV Öst 2005:76. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Gruber, G. 2005. *Boplatslämningar vid Södra Änggård. Lambohov, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötland*. Arkeologisk utredning, etapp 2. Rapport UV Öst 2005:40. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Larsson, M. 1993. *Den flyttande gården – Äldre järnåldersbosättningar i Mjärdevi, Linköping. Arkeologi i Sverige 1989. Ny följd 2. Riksantikvarieämbetet*. Stockholm.
- Molin, A. 2003. *Södra Änggård. Gårdslämningar från äldre järnålder. Östergötland, Slaka socken, Lambohov 2:20, objekt II*. Arkeologisk slutundersökning. Dokumentation av fältarbetsfasen UV Öst 2003:1. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Nilsson, P. 2002. *Södra Änggård. Området Södra Änggård, sydöstra delen av Lambohov, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötland*. Arkeologisk utredning, etapp 1. Rapport UV Öst 2002:14. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Nordenskjöld, C. F. 1875. *Östergötlands Minnesmärken*, Östergötlands Fornminnesförenings Tidskrift. Stockholm.

Administrativa uppgifter

Län: Östergötland

Landskap: Östergötland

Kommun: Linköping

Socken: Slaka

Plats: Södra Änggård, Lambohov 2:20

Fornlämning: Slaka RAÄ 272

Läge: Ekonomiskt kartblad 8F 4h NV, SV

Undersökningens mittpunkt: X 6472532, Y 1486664

Koordinatsystem: RT90, 2,5 gon V

Höjdsystem: RH70

Riksantikvarieämbetet dnr: 422-2235-2002 (FU), 423-2929-2002 (SU)

Länsstyrelsen dnr: 431-11142-2002 (FU), 431-13615-02 (SU)

Länsstyrelsen beslutsdatum: 2002-07-31 (FU), 2002-10-07 (SU)

Projektnummer: 1520437 (FU), 1520451 (SU)

Intrasisprojekt: O200213 (FU), O200225 (SU)

Rapportnummer: 2006:58

Ansvarig arkeolog: Karin Sundberg

Personal: Förundersökning: Karin Sundberg. Slutundersökning: Karin Sundberg (projektledare) och Anna Molin

Underkonsult: Börje Klockner, Ögräf

Beställare: Länsstyrelsen Östergötland

Kostnadsansvarig: Linköpings kommun, Kommunledningskontoret

Undersökningstid: 12–20 augusti 2002 (FU), 4–15 november 2002 (SU)

Undersökningsområde: 500m², varav 256 löpmeter sökschakt och ett större schakt om 154 m² (FU), 500 m² schaktad yta (SU)

Arkivhandlingar: Dokumentationshandlingar som förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), RAÄ, Stockholm: 32 profilirtningar i skala 1:20 (SU)

Fynd: Fynd med Fnr 2, 4–9 (SU)

Bilaga 1. Vedartsanalys

protokoll Ulf Strucke, RAÄ, UV Mitt

Analysprotokoll

Landskap: Östergötland Socken: Slaka
Fastighet: Lambohov RAÄ nr: –
Kategori: –

Obj II

AnalysId: 3483
Anläggning: A1266 Härd Provnr: PK200007/
Vikt: 0,9 Analyserad vikt: 0,9
Fragment: 41 Analyserat 41
Art: Bark Antal: 2
Material: Träkol
Kommentar: Ej tillvaratagen
Art: Björk Antal: 38
Material: Träkol
Kommentar: Vald för ¹⁴C-datering
Art: Lind Antal: 1
Material: Träkol
Kommentar: Ej tillvaratagen

AnalysId: 3481
Anläggning: A751 Avfallsgrop Provnr: PK1171/1
Vikt: 2,0 Analyserad vikt: 2
Fragment: 28 Analyserat 28
Art: Al Antal: 1
Material: Träkol
Kommentar: Ej tillvaratagen
Art: Björk Antal: 3
Material: Träkol
Kommentar: Ej tillvaratagen
Art: Hassel Antal: 2
Material: Träkol
Kommentar: Ung kvist/stam. Vald för ¹⁴C-datering
Art: Ek Antal: 22
Material: Träkol
Kommentar: –

AnalysId: 3482
Anläggning: A885 Stolphål Provnr: PK200005/
Vikt: 0,1 Analyserad vikt: 0,1
Fragment: 5 Analyserat 5
Art: Hassel Antal: 1
Material: Träkol
Kommentar: Ej tillvaratagen
Art: Ek Antal: 4
Material: Träkol
Kommentar: Vald för ¹⁴C-datering